میانکاله در مثلث خطر

شهرزاد همتی

تالاب میانکاله در شبه‌جزیره میانکاله در جنوب شرق دریای خزر قرار دارد. شبه‌جزیره‌ای علمی، از ۳۰ سال است که شهرتی فراتر از کرگان پیدا کرده و به یکی از مقاصد مهم گردشگری بدل شده است؛ این منطقه به همین نام در خلیج کرگان در منتهی‌الیه جنوب شرقی دریای خزر واقع شده است. میانکاله دارای تپه‌های شنی ساحلی، درختچه‌های انار، بزندگانی مانند حواصیل، قوهای سیاه و پلیکان و پستاندارانی مانند قوک خزری است. اما میانکاله نیز، مانند بسیاری از ثروت‌های ملی، از آمالح گزنده و تهدیدها در امان نمانده و حالا جان میانکاله در خطر است.

مدت‌هاست میانکاله دیگر تنها به پرندگان و طبیعت بکرش مشهور نیست. اتفاقاتی شرایط این بافت رویایی را متزلزل کرده و آن را به مکانی سوق‌الجیشی بدل کرده است؛ مسئله‌ای که باعث شد، ابراهیم رئیسی، رئیس‌جمهوری اسلامی ایران، به این نقطه سفر کند. اسفندماه سالی که گذشت، رئیس‌جمهور کشور به دو استان گلستان و مازندران سفر کرد و در این سفر به میانکاله هم سری زد. او در این سفر با اهمیت حفظ این منطقه، تصریح کرد که گسترش طبیعت‌گردی در میانکاله می‌تواند برای مردم محلی ایجاد اشتغال کرده و باعث جذب توریست در کشور شود. سخنان رئیسی در این منطقه در حالی مطرح می‌شد که وزیر کشور او، هجرمان، در مراسم کلنگ‌زنی ساخت مجتمع پتروشیمی در روستایی نزدیک میانکاله حضور پیدا کرد. ساخت این مجموعه و طرح توسعه گردشگری در میانکاله هر دو با اعتراضات سرسختانه فعالان محیط زیست مواجه شده است. در بیستم اسفندماه سال ۱۴۰۰ احمد وحیدی، وزیر کشور مجتمع پتروشیمی مازندران با پتروشیمی امیرآباد در روستای حسن‌آباد شهرستان بهشهر افتتاح کرد. مسئله‌ای که با اعتراضات گسترده فعالین محیط زیست مواجه شد و آنها خواستار توقف این پروژه شدند. اما غلامرضا شریعتی، نماینده مجلس مازندران با نادیده‌گرفتن این ادعاها عنوان کرد: این پتروشیمی برای ۷۵ هزار شغل ایجاد می‌کند... مسئله‌ای که برای مردم مازندران به‌خصوص شرق این استان که با مشکل جدی بی‌کاری دست‌به‌گریبان هستند، خیر خوبی محسوب می‌شود و از طرفی همین ادعا می‌تواند برگ برنده شریعتی در انتخابات مجلس پیش‌رو باشد. اما سؤالی که در این بین ایجاد می‌شود، این است که تکلیف تنوع زیست‌محیطی این منطقه که با احداث این پتروشیمی تهدید می‌شود، چه خواهد بود؟ از طرفی این ادعای ایجاد ۷۵ هزار شغل چگونه و بر چه مبنایی از زبان نماینده این استان به گوش می‌رسد؟ هرچند احمد وحیدی، وزیر کشور در مراسم کلنگ‌زنی این پروژه اظهار کرد: حفاظت از محیط زیست این پروژه در حال رصد است و مجوز زیست‌محیطی برای این کارخانه اخذ شده اما هیچ‌کس تاکنون این مجوز یا ارزیابی زیست‌محیطی را در این پروژه ندیده است. براساس نشست علنی سلاجقه، رئیس اداره محیط زیست با جمعی از فعالان محیط زیست، این طرح پتروشیمی فاقد مجوز زیست‌محیطی بوده و از این رو فاقد اعتبار است؛ این در حالی است که خود سلاجقه، در مراسم کلنگ‌زنی مجتمع پتروشیمی نیز حضور داشت!

ارزش محیط‌زیستی میانکاله

بر اساس فهرست پرندگان در معرض خطر، سازمان حفاظت محیط زیست ایران، میانکاله را به‌عنوان زیستگاه پرندگان درحال انقراض معرفی کرده است. این تالاب یکی از ۱۲ مرکز ذخیره‌گاه زیست‌کره روی زمین است و در آن پرندگانی چون اکرت، حواصیل، پرتیتکول قوقه‌دار، قود، پلیکان دالماسی، فلامینگو، اردک سرسفید، غاز سینه قرمز، غاز لوبیا، باتلاق غربی، کوتوس و میل اشاره که جزء کمیاب‌ترین پرندگان جهان هستند، یافت می‌شود.

مرگ مشکوک پرندگان در میانکاله

در سال‌های اخیر پرندگان به طسرز مرموزی در میانکاله می‌میرند. زمستان سال ۱۳۹۸، رسانه‌ها از مرگ مرموز بیش از ۴۰هزار پرنده مهاجر در شبه‌جزیره میانکاله خبر دادند. یک سازمان دامپزشکی علت مرگ‌ومیر دسته‌جمعی پرندگان را «مسمومیت بوتولینوم» اعلام کرد؛ مسئله‌ای که نتوانست دوستداران محیط زیست را کاملا قانع کند. مسئله‌ای که توسط برخی از فعالان محیط زیست هرچند عمدی عنوان شد اما ماند بسیاری از داستان‌های مشابه، مسکوت باقی ماند. بیش‌تر فعالان محیط‌زیستی مدعی شده بودند ماهیگیران به پرندگان سم می‌دهند تا بروز آنها مختل شود. این در حالی بود که میانکاله مرکز و زیستگاه گونه‌های نادری از پرندگان است که هنگام مهاجرت طعمه شکارچیان می‌شوند. شبه‌جزیره و تالاب میانکاله در سال ۱۳۴۸ به منطقه حفاظت‌شده تبدیل، و در سال ۱۹۷۶ توسط یونسکو به‌عنوان ذخیره‌گاه زیست کره اعلام شد. بااین‌حال، تالاب مصبی که بیش از نیم‌قرن است تحت حفاظت قرار گرفته است، امروز در چنین وضعیت وخیمی قرار دارد. سؤال اصلی این است که سر میانکاله به نفع چه کسی در حال بریدن است؟

همه ایرادهای حقوقی پروژه پتروشیمی میانکاله

محمد داسمه
وکیل

طرح پتروشیمی میانکاله که قرار است در پنج‌کیلومتری پناهگاه حیات وحش میانکاله احداث شود از چندین مقام با مشکلات و ایرادهای حقوقی روبه‌رو است. مهم‌ترین آن ایرادهایی است که ناظر بر تخصیص ۹۰ هکتاری است که از سوی اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری صورت گرفته است. در این یادداشت تلاش شده برخی از این موارد را بررسی کنیم. یکی از مواردی که در میان ایردات حقوقی موجود بسیار مهم است، نقض و استکاف از منطوق رای شماره ۹۸۰۸۹۷۰۹۰۵۸۱۱۴۳۷ مورخ ۱۳۹۸/۰۷/۱۶ هیئت عمومی دیوان عدالت اداری است. آرای هیئت عمومی دیوان عدالت اداری به حرب بند دو ماده ۱۲ و ماده ۸۹ قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب سال ۱۳۹۲ برای شعب دیوان عدالت و سایر مراجع اداری مربوطه در موارد مشابه لازم‌الاجراست. اگر کسی منطوق رای هیئت عمومی را نقض کند، مشمول ماده ۱۰۹ قانون تشکیلات آیین دادرسی دیوان شده، یعنی به انفصال موقت سه ماه تا سه سال و جبران خسارت محکوم می‌شود. اکنون رای هیئت عالی در این زمینه به این شرح است: به لحاظ اینکه اصل بر این است که در مدت واگذاری مرتع حق واگذاری مرتع به اشخاص دیگر وجود ندارد. تجویز پرداخت بهای حقوق عرفی در ایامی که مرتع‌دار قرارداد بهره‌برداری از مراتع را دارد، ناقی حق مکتسبه آنان است. بنابراین تبصره یک ماده یک و ماده سه شیوه‌نامه محاسبه حقوق عرفی بهره‌برداران مراتع تنظیمی از سازمان جنگل‌ها باطل می‌شود. این به آن معناست که اگر دامداران در یک عرصه پروانه چرا داشته باشند. سازمان جنگل‌ها نمی‌تواند آن مرتع را به پتروشیمی واگذار کند. همین مستندگی که در اختیار یک دام‌دار قرار دارد. ۲۰ دامدار در این عرصه با طرفیتی بالغ بر دو هزار دام پروانه چرا دارند. در سال ۱۳۹۹ طرح مرتع‌داری تلفیقی مشتمل بر ۹۰ صفحه در کمیته فنی اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان مازندران به‌عنوان علی‌ترین مرجع به تصویب رسید. بنابراین این دامداران علاوه بر پروانه چرا، دارای طرح مرتع‌داری نیز هستند. اما می‌بینیم که متأسفانه برخلاف منطوق رای دیوان، این زمین‌ها تخصیص داده شدند. در صورتی سازمان جنگل‌ها می‌تواند این زمین‌ها را تخصیص دهد که رضایت ذی‌نفعان و ذی‌حقان را تأمین کند. ذی‌نفع و ذی‌حق این اراضی هم یعنی کسانی که پروانه چرا و مرتع‌داری در این زمین را دارند. حتی اشاره می‌کند که اگر پولی هم به صندوق سبز واریز کنید، باز این مسئله مرتفع نمی‌شود؛ چون حق مکتسبه این افراد ضایع شده است. البته در این مورد حتی پولی هم به صندوق سبز واریز نشده است. در واقع تا اینجا نه حقوق عرفی دامداران رعایت شده و نه اینکه تلاشی شده رضایتی از آنها کسب شود. طبق اشتهادهای که در اختیار نیز قرار دارد، همه دامداران این عرصه اظهار کرده‌اند هیچ رضایتی از ما کسب نشده است. بااین‌حال، می‌بینیم که این تخصیص صورت گرفته که صدرصد خلاف رای هیئت عمومی دیوان عدالت اداری است. بنده به‌عنوان مشاور کمیسیون محیط زیست، کشاورزی و منابع طبیعی سازمان ملی جوانان وارث ورزش و جوانان، با امضای رئیس کمیسیون گزارشی را به رئیس دیوان عدالت اداری جهت اعمال ماده ۹۳ و ۱۰۹ قانون آیین دادرسی دیوان عدالت اداری به‌عنوان استکاف از رای هیئت عمومی از سوی اداره کل منابع طبیعی استان مازندران ارسال کردم. ما معتقدیم با توجه به مستندآتی که داریم، رای هیئت عمومی نقض شده است و می‌بایست ضمانت اجرای ماده ۱۰۹ یعنی «انفصال» جاری شود. اما موضوع دوم، مسئله گزارشی است که مبنای تخصیص قرار گرفته است. این گزارش به بازدید اداره منابع طبیعی بهشهر در ۱۴۰۰/۱۲/۲۵ برمی‌گردد که طی آن اعلام شده این زمین فاقد شرط مرتع‌داری است! درصورتی‌که یک سال قبل طرح مرتع‌داری تلفیقی ۹۰صفحه‌ای دامداران در کمیته فنی اداره منابع طبیعی و آبخیزداری تصویب شده بود. برای همین هم یکی دیگر از مواردی که ما برای آن اقدام حقوقی کرده‌ایم، همین گزارش خلاف واقع است. درحال‌حاضر سازمان بازرسی هم در جریان این مسئله قرار دارد و مستندات مکتوب ما به دستشان رسیده است. تا اینجا درباره ایرادهای حقوقی واگذاری و تخصیص صحبت کردیم؛ اما ایرادهایی از اصل پروژه هم وجود دارد. مطابق ماده ۱۰۵ قانون برنامه سوم توسعه که در ماده ۷۱ قانون برنامه چهارم توسعه هم مورد تأکید قرار گرفته و از احکام دائمی هم به شمار می‌آید، تمامی طرح‌ها و پروژه‌های بزرگ کشور پیش از اجرا و در مرحله مطالعات، امکان‌سنجی و مکان‌یابی بر اساس ضوابط پیشنهادی شورای عالی محیط زیست و جیست ویزیان باید مورد ارزیابی زیست‌محیطی قرار بگیرد. بر اساس مصوبه ۱۳۸۱/۰۷/۱۹ هیئت وزیران به شماره ۳۷۲۱۹ در راستای اصل ۱۳۸ قانون اساسی، استقرار صنایع شیمیایی فاضلابزا در سه استان شمالی ایران ممنوعیت خواهد داشت. برای همین اصل پروژه خلاف مقررات و قوانین است و می‌تواند مورد بیکرد قضائی هم قرار بگیرد. یکی از مواردی که از منظر حقوقی برای آن تبلاش کردیم، همین توقف عملیات اجرایی جهت پیشگیری و ممانعت از ورود خسارات غیر قابل جبران است که آن را از مقامات قضائی خواسته‌ایم. حسب ماده سه دستورالعمل اجرائی تبصره چهار ماده سه آیین‌نامه اجرائی بند دال تبصره سه قانون بودجه سال ۱۳۸۶، هرگونه واگذاری زمین برای فعالیت‌های صنعتی، خارج از شهرک‌های صنعتی ممنوع است. همان‌طور که می‌بینیم این ۹۰ هکتار خارج از شهرک‌های صنعتی واقع شده است که این هم دلیل دیگری بر ایرادهای حقوقی مهم این پروژه است.

سیاست‌های کلی نظام از اسناد بالادستی به حساب می‌آید. مقام معظم رهبری در راستای بند اول اصل ۱۱۰ قانون اساسی، سیاست‌های کلی نظام را در بخش نفت و گاز تبیین کرده‌اند. در بند ۲۵ سیاست‌های کلی نظام در بخش نفت و گاز می‌خوانیم: «اولویت تمرکز برای ایجاد زیرساخت‌های لازم توسعه صنایع نفت و گاز و پتروشیمی با جزایر و سواحل شمالی خلیج فارس است». همان‌طور که می‌بینیم این هم یک ایراد مهم دیگر در راستای احداث این پتروشیمی است. ریزشدن در جزئیات این طرح البته ایرادات فراوان دیگری را هم بشست هم ردیف می‌کند که شاید در حوصله این یادداشت نباشد.

جان میانکاله به لبش رسید

محمدرضا حیدری، پژوهشگر حوزه محیط زیست. دانشگاه مبشیگان: توجه به محیط زیست و اهتمام به پایبندی به مؤلفه‌های توسعه پایدار از مهم‌ترین نشانه‌های پیشرفت و توسعه کشورها به حساب می‌آید. اگرچه ریشه‌کنی فقر، رفع گرسنگی و تولید شغل و رشد اقتصادی ارزش‌های بسیار مهمی و تأثیرگذاری بر جوامع بشری‌اند اما فقط سه مؤلفه از اهداف ۱۷گانه توسعه پایدار منتشرشده ازسوی سازمان ملل متحد هستند. مؤلفه‌هایی مانند گسترش سلامتی و رفاه، تهیه آب سالم و بهداشتی، توسعه شهرها و جوامع پایدار، اقدام برای حفظ اقلیم کره زمین و توجه به زیست پایدار در خشکی و آب نیز از دیگر مؤلفه‌های مهم اهداف ۱۷گانه سنجش توسعه پایدارند. شاید مهم‌ترین سؤالی که در اینجا می‌توان طرح کرد، آن است که آیا پروژه‌هایی مانند طرح احداث پتروشیمی میانکاله همراستا با اهداف توسعه پایدار است؟ و شاید سؤال مهم‌تر آن باشد که چگونه می‌توان چنین پروژه‌های بزرگ اقتصادی‌ای را بیشتر در جهت توسعه پایدار بازتعریف کرد؟ برای رسیدن به جواب نیاز است ابتدا بدانیم پتروشیمی‌ها چه مخاطراتی بر اکوسیستم طبیعی و انسان‌ها دارند. این مقاله به‌طور مختصر به ارزیابی زیست‌محیطی پتروشیمی‌ها می‌پردازد.

اصل ۵۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

«در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی روبه‌رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌شود. ازاین‌رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آنکه با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیرقابل‌جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است».

تالاب بین‌المللی میانکاله- بهشت پرندگان

تالاب بین‌المللی میانکاله در جنوب شرقی دریای خزر در استان گلستان واقع شده است. شبه‌جزیره میانکاله تپه‌های شنی ساحلی و درختچه‌های انار و گیاهان علفی دارد (سازمان حفاظت از محیط زیست)، به دلیل طبیعت بکر و وجود انواع کوناکوئی از گیاهان و جانوران این منطقه (با وسعتی بیش از ۹۵ هزار هکتار) در سال ۱۳۴۸ به‌عنوان منطقه حفاظت‌شده تحت نظارت سازمان حفاظت از محیط زیست قرار گرفت و در سال ۱۳۵۴ به پناهگاه حیات وحش ارتقا یافت. سازمان یونسکو در سال ۱۳۵۵به دلیل اهمیت بالای این منطقه نیز تالاب میانکاله را به‌عنوان ذخیره‌گاه زیست‌کره معرفی کرد. ذخیره‌گاه‌های زیست‌کره مناطق حفاظت‌شده بین‌المللی‌اند هستند که علاوه بر نیاز به حفاظت ویژه، مناطق بسیار مهمی برای مطالعات دانشمندان جهت شناخت اکوسیستم‌های طبیعی به حساب می‌آیند. این تالاب همچنین به‌عنوان یکی از تالاب‌های کنوانسیون رامسر شناخته می‌شود. کنوانسیون رامسر (سال ۱۳۴۹) پیمانی بین‌المللی با مشارکت بیش از ۹۰درصد کشورها از جمله ایران است و هدف اصلی آن حفظ تالاب‌ها به‌خصوص در جهت فراهم‌آوردن زیستگاهی امن برای پرندگان آبزی است. تالاب میانکاله با وسعتی بیش از ۶۸ هزار هکتار هرساله میزبان بیش از ۳۰ نوع گونه پرنده مهاجر و صد گونه پرنده بومی است. پرندگان در معرض خطر انقراض و کمیابی مانند اردک سرسفید، پلیکان باخاکستری، فلامینگو، قوی فریادکش، طاووسک، عروس غاز و غاز بازرد در این منطقه به چشم می‌خورند. فک دریای خزر، کریه وحشی و گراز از دیگر جانداران ساکن این تالاب بی‌نظیر هستند.

بسیاری از آلاینده‌های تولیدی در پتروشیمی ها سمی، خطرناک و سرطان‌زا هستند

واحدهای پتروشیمی شامل مجموعه‌ای از روندهای پیچیده شیمیایی هستند تا موادی مانند نفت خام و یا گاز طبیعی را به محصولات به شیمیایی پرمصرفی مانند پلاستیک تبدیل کنند. محصولات پتروشیمی در بسیاری از صنایع دیگر مانند پزشکی، ساختمان‌سازی، خودروسازی، کشتی‌سازی و... مورد استفاده قرار می‌گیرند. باوجود این کاربردها، بسیاری از محصولات پتروشیمی‌ها با محصولات جانبی فرایندهای تولید مواد اولیه مورد نیاز آنها در دسته مواد سمی و خطرناک برای سلامت انسان‌ها و محیط زیست دسته‌بندی می‌شوند. برای مثال سازمان حفاظت از محیط زیست آمریکا میزان سمیت محیط‌زیستی فرآورده شیمیایی به نام بنزن (Benzene) را حدود ۵۰ برای حلال‌های مثل استون که برای پاکردن رنگ استفاده می‌شود، تخمین می‌زند. این عدد برای مواد شیمیایی‌ای مانند هیدروکربن‌های آروماتیک چندحلقه‌ای (Poly-cyclic Aromatic Hydrocarbons - PAHs) کـه از محصولات جانبی (by-prod-ucts) پتروشیمی‌هاست، می‌تواند تا ۶ثمن‌هزار برابر هم برسد. اکثر این مواد شیمیایی نه‌تنها سمی بوده که می‌توانند سرطان‌زا هم باشند و باعث انواع بیماری‌های تنفسی و ریوی شوند.

سازمان بهداشت جهانی (WHO) در گزارشی در سال ۲۰۱۴ تأثیر قرارگیری در معرض مواد آلاینده پتروشیمی‌ها را تأیید و آن را عامل بیماری‌هایی از قبیل سرطان، بیماری‌های تنفسی و عصبی معرفی کرد. صنایع پتروشیمی از مهم‌ترین منابع تولیدکننده آلاینده‌های محیط‌زیستی و سرطانی از قبیل ترکیبات شیمیایی آلی فرار (Volatile Organic Compounds) و هیدروکربن‌های آروماتیک (Aromatic hy-drocarbons) هستند کـه می‌توانند حتی اختلالات ژنتیکی را هم به همراه داشته باشند. در ۱۶ مطالعه مجزا در کشورهای مختلف نیز تأثیرات ویژه صنایع پتروشیمی بر سلامت بیش از ۱۸۷ هزار نفر از ساکنین محلی مورد بررسی قرار گرفته است. خطر ابتلا به سرطان خون در افرادی که در فاصله‌ای حدودا پنج‌کیلومتری از محل احداث پتروشیمی‌ها زندگی می‌کرده‌اند، تقریبا ۳۰درصد بیشتر از ساکنینی که اصلا در معرض پتروشیمی نبوده‌اند، گزارش شده است (تحقیق مشترک دانشگاه‌های وارویک و لیستر انگلستان - سال ۲۰۲۰).

سرطان خون پرتکرارترین نوع سرطان‌ها در ساکنین حومه پتروشیمی‌ها گزارش شده است.

در مطالعات انجام‌شده در ارتباط با تأثیر آلایندگی پتروشیمی‌ها در کشورهای تایوان، اسپانیا، انگلستان، ایتالیا و نیجریه نیز سرطان خون به‌عنوان یکی از پرتکرارترین انواع سرطان مشاهده‌شده در ساکنان نزدیک پتروشیمی‌ها و صنایع پاداستان گزارش شده است (مجله پژوهش‌های محیط‌زیستی - Environmental Re-search). در مقابل مطالعات صورت‌گرفته بر مناطق مسکونی نزدیک پتروشیمی‌ها در کشورهای آمریکا، فنلاند و سوئد چنین نتیجه‌ای (با جامعه آماری قابل مقایسه) را گزارش نداده‌اند و نرخ ابتلا به سرطان خون در ساکنین نزدیک به پتروشیمی‌ها و ساکنین مناطق دور تفاوت معنی‌داری نداشته است.

دسته دیگری از مطالعات (صورت‌گرفته در کشورهای آمریکا، ایتالیا، اسپانیا، تایوان و انگلستان)، پرتکراربودن دیگر انواع سرطان‌ها از قبیل ریه، مثانه، استخوان، مغز، کبد و لوزالمعده را در ساکنان نزدیک پتروشیمی‌ها گزارش داده‌اند. همه اینها نشان از موضوع بسیار مهمی دارد و آن این است که احداث پروژه‌هایی مانند پتروشیمی‌ها طبیعی زیست‌کره تحت حفاظت سازمان محیط زیست قرار دارد. یکی از دلایل اهمیت میانکاله این است که در تمام سواحل جنوبی دریای مازندران هیچ منطقه‌ای جز آن وجود ندارد که محیط طبیعی آن در وضعیتی نسبتا دست‌نخورده باقی مانده باشد. سلامتی نسبی میانکاله موجب شده تا تالاب‌ها و سواحل این منطقه اقوزن‌پر پرندگان مهاجر، محل تخم‌گذاری و زیستگاه اصلی بسیاری از ماهیان دریای مازندران نیز باشد. به‌ویژه کیور و کفال و ماهیان خاویاری. نزدیک به نیمی از خاویار ایران از آب‌های این منطقه صید می‌شود.

پس از دستور اجرای طرح گردشگری جزیره آشوراده، کلنگ ساخت کارخانه پتروشیمی در جوار میانکاله را وحیدی، وزیر کشور، روز بیست‌وسوم اسفند ۱۴۰۰ در قاصله حدود پنج‌کیلومتری تالاب میانکاله در استان مازندران، به‌عنوان «کارخانه پتروشیمی شهدای حسن‌آباد» به زمین زد. مجتمع پتروشیمی مازندران در روستای حسن‌آباد شهرستان بهشهر با سرمایه‌گذاری ۸۰ هزار میلیارد تومانی به بخش خصوصی واگذار شده است که تهدید جدی برای محیط زیست میانکاله به حساب می‌آید. رئیس سازمان حفاظت محیط زیست گفت: «طرح پتروشیمی مازندران مجوزهای لازم را نگرفته... در روز بازدید از تالاب میانکاله، نمایندگان مجلس از من درخواست کلنگ‌زنی این پروژه را کردند، درحالی‌که این پروژه مجوز محیط زیست ندارد». برای جانمایی استقرار واحد پتروشیمی ارزیابی محیط‌زیستی و مطالعات ویژه لازم است. صنعت پتروشیمی به دلیل تولید فاضلاب آلاینده جزء صنایع ممنوع است. از سوی دیگر مدیرعامل شرکت ملی پتروشیمی گفت: «طرحی به نام پتروشیمی میانکاله در شرکت ملی پتروشیمی تعریف نشده است. شرکت ملی پتروشیمی، برای طرحی به نام پتروشیمی میانکاله مجوز صادر نکرده. اطلاعی از این موضوع ندارد و معمولا به این طرح‌ها نمی‌توان پتروشیمی گفت، بلکه واحدهای صنعتی زنجیره ارزش هستند که وزارت صمت به آنها مجوز می‌دهد. وزارت صمت به واحدهای صنایع تکمیلی که هم‌صنف با شهرک‌ها و واحدهای صنعتی محسوب می‌شوند، مجوز می‌دهد که نیازی به دریافت مجوز از شرکت ملی پتروشیمی ندارند؛ زیرا محصولات انتهایی زنجیره پتروشیمی را تولید می‌کنند. این دسته از شرکت‌ها، به عنوان شرکت‌هایی که دارای ضایعات و آلودگی زیست‌محیطی در قالب پتروشیمی‌ها و پالایشگاه‌های بزرگ باشند، شناخته نمی‌شوند. ممکن است چنین طرح‌هایی مساحت زیادی را هم به خود اختصاص دهند. اما هیچ‌یک از مؤلفه‌های یک واحد پتروشیمی را ندارند و در اصطلاح به آنها «شهرک‌های شیمیایی» گفته می‌شود.

شبه‌جزیره میانکاله شاید در حال ازبین‌رفتن نباشد. اما با کمبود منابع آب شیرین به‌شدت کشاورزی و در معرض خطر است. طول این شبه‌جزیره ۱۲ و باریک ۴۸ کیلومتر و عرض آن بین ۱.۳ تا ۳.۳ کیلومتر است. خلیج کرگان را از دریای مازندران جدا می‌کند. چهار روستا به نام‌های آشوراده، قزل‌شمالی، قزل‌مهدی و قواسطل در شبه‌جزیره قرار دارند. بدترکمن نیز در سمت مقابل انتهای شبه‌جزیره قرار دارد. این منطقه زیستگاه بسیاری از پرندگان مازندرانی و گونه‌های خزنده منحصربه‌فرد بومی است. همچنین یک پناهگاه بسیار مهم و شناخته‌شده بین‌المللی برای پرندگان مهاجر است. برخی با هدف تخصیص حقابه خلیج کرگان و شبه‌جزیره به واحدهای صنایع تکمیلی که هم‌صنف با شهرک‌ها و واحدهای صنعتی محسوب می‌شوند، مجوز می‌دهد که نیازی به دریافت مجوز از شرکت ملی پتروشیمی ندارند؛ زیرا محصولات انتهایی زنجیره پتروشیمی را تولید می‌کنند. این دسته از شرکت‌ها، به عنوان شرکت‌هایی که دارای ضایعات و آلودگی زیست‌محیطی در قالب پتروشیمی‌ها و پالایشگاه‌های بزرگ باشند، شناخته نمی‌شوند. ممکن است چنین طرح‌هایی مساحت زیادی را هم به خود اختصاص دهند. اما هیچ‌یک از مؤلفه‌های یک واحد پتروشیمی را ندارند و در اصطلاح به آنها «شهرک‌های شیمیایی» گفته می‌شود.

خطر احداث کارخانه پتروشیمی امیرآباد مازندران در نزدیکی تالاب میانکاله

مهدی زارع

منطقه ویژه اقتصادی امیرآباد با حریم تالاب میانکاله و محدوده پارک ملی میانکاله حدود صد متر فاصله دارد. تالاب میانکاله درون شبه‌جزیره‌ای باریک به همین نام قرار دارد. این تالاب از شمال به دریای مازندران، از جنوب به خلیج کرگان، از غرب به تالاب زاغمرز و از شرق به آشوراده و از طریق کانال باریکی به طول کمتر از یک کیلومتر به بندر ترکمن می‌رسد. شبه‌جزیره میانکاله در منتهاالیه جنوب شرقی دریای مازندران، در ۲۱کیلومتری شمال شهر بهشهر واقع در استان مازندران ایران قرار دارد. مساحت آن بیش از ۴۸ هزار هکتار و ارتفاع آن بین ۱۵ تا ۲۸ متر کمتر از سطح دریای آزاد است. میانکاله از سال ۱۳۴۸ به‌عنوان «منطقه حفاظت‌شده» تعیین شد و هم‌اکنون با عناوین پناهگاه حیات وحش، تالاب بین‌المللی و ذخیره‌گاه زیست‌کره تحت حفاظت سازمان محیط زیست قرار دارد. یکی از دلایل اهمیت میانکاله این است که در تمام سواحل جنوبی دریای مازندران هیچ منطقه‌ای جز آن وجود ندارد که محیط طبیعی آن در وضعیتی نسبتا دست‌نخورده باقی مانده باشد. سلامتی نسبی میانکاله موجب شده تا تالاب‌ها و سواحل این منطقه اقوزن‌پر پرندگان مهاجر، محل تخم‌گذاری و زیستگاه اصلی بسیاری از ماهیان دریای مازندران نیز باشد. به‌ویژه کیور و کفال و ماهیان خاویاری. نزدیک به نیمی از خاویار ایران از آب‌های این منطقه صید می‌شود.

پس از دستور اجرای طرح گردشگری جزیره آشوراده، کلنگ ساخت کارخانه پتروشیمی در جوار میانکاله را وحیدی، وزیر کشور، روز بیست‌وسوم اسفند ۱۴۰۰ در قاصله حدود پنج‌کیلومتری تالاب میانکاله در استان مازندران، به‌عنوان «کارخانه پتروشیمی شهدای حسن‌آباد» به زمین زد. مجتمع پتروشیمی مازندران در روستای حسن‌آباد شهرستان بهشهر با سرمایه‌گذاری ۸۰ هزار میلیارد تومانی به بخش خصوصی واگذار شده است که تهدید جدی برای محیط زیست میانکاله به حساب می‌آید. رئیس سازمان حفاظت محیط زیست گفت: «طرح پتروشیمی مازندران مجوزهای لازم را نگرفته... در روز بازدید از تالاب میانکاله، نمایندگان مجلس از من

یادداشت

پتروشیمی میانکاله ۷۵ هزار شغل می‌سازد؟

۷۵ هزار نفر بخواهند در ۹۰ هکتار بایستند باز هم جا نمی‌شوند

ساخت پتروشیمی میانکاله، ۲۰ اسفند ۱۴۰۱ توسط وزیر کشور کلنگ خورد. مجتمعی در مراتع روستای حسن‌آباد بهشهر در مازندران. اقدامی که مورد مخالفت سازمان محیط زیست قرار گرفت. علی سلاجقه، رئیس این سازمان این کلنگ‌زنی را فاقد اعتبار دانست و تاکید کرد که هنوز گزارش ارزیابی محیط‌زیستی پروژه تکمیل نشده و سازمان محیط زیست با پروژه پتروشیمی موافقت نکرده است. با وجود مخالفت سازمان محیط زیست با کلنگ‌زنی زودهنگام پتروشیمی میانکاله، در ۲۸ اسفند ۱۴۰۰ ماشین‌های سنگین و بیل‌های مکانیکی کار کندن و تخریب مرتع را شروع کردند. این فعالیت‌ها موجب اعتراض و تجمع اهالی حسن‌آباد و مردم مناطق حاشیه تالاب شد. همچنین در روزهای گذشته کارزاری برای مخالفت با ساخت پتروشیمی در پنج کیلومتری تالاب بین‌المللی میانکاله راه افتاده که بیش از ۲۰ هزار نفر آن را امضا کرده‌اند. این افراد خواستار توقف پروژه پتروشیمی هستند. علاوه بر ابعاد محیط‌زیستی این پروژه، بررسی سویه‌های اقتصادی و اجتماعی آن حائز اهمیت است. برخی اکونومیرم و طبیعت‌گردی به شکل محدود و اصولی را راهی برای ایجاد شغل و رهایی از معضل بی‌کاری در این منطقه می‌دانند. دراین‌میان یک زمانی وابسته به دولت اعدا کرده است که این مجتمع پتروشیمی در صورت احداث می‌تواند بیش از ۷۵ هزار نفر شغل ایجاد کند. حر منصوری، فعال محیط زیست استان مازندران، با اشاره به اینکه این ادعا، ادعای بزرگی و غیر قابل باوری است به «شرق» می‌گوید: کل مرتعی که برای پتروشیمی در نظر گرفته شده، ۹۰ هکتار هست. تصور کنید ۷۵ هزار نفر بخواهند در ۹۰ هکتار بایستند. باز هم جا نمی‌شود. این عددی بود که ناگهان بدون توجه به بعدا کسی که ادعا کرده بود، حرفش را پس گرفت. ۷۵ هزار روز ساعت در واقع ساخت بالایشگاه نفر می‌برد و این شامل ساخت بالایشگاه در سه یا چهار سال است و درواقع کسانی که غیرمستقیم با کار ساخت بالایشگاه درگیر می‌شوند؛ یعنی آشپز، راننده، بنا و همه کسانی که رابطه غیرمستقیم هم درگیرش می‌شوند حساب نکرد. نیویی که بعد از تاسیس این پتروشیمی در فاز تکمیلی بیفتی در زمانی که کاملا تمام فازها فعال شود، در هر شیفت، بین هزار و ۱۲ هزار و ۳۰۰ نفر است که جمع آن را حدود سه هزار نفر اعلام کردند.

کمبود آب و آلودگی هوا برای مجتمع پتروشیمی میانکاله

این کشکر محیط زیست با اشاره به مصرف بالای آب در صنعت پتروشیمی تأکید دارد که برای فعالیت مجتمع پتروشیمی میانکاله سالانه حدداقل ۲۵ میلیون متر مکعب آب نیاز است. از سوی دیگر درحال‌حاضر در تأمین گاز نیروگاه شهید سلیمی شکا دچار مشکل هستیم و این نیروگاه برای تداوم فعالیتش مجبور است روزانه هشت هزار تن مازوت مصرف کند. طبیعتا آلایندهای خطرناک و سمی آن وارد بدن ما شهروندان می‌شود. در چنین شرایطی ساخت صنعت پتروشیمی در مازندران بر حجم آلایندهای این منطقه می‌افزاید و محیط زیست و حیات شهروندان را در خطر آلودگی هوا قرار می‌دهد.

در سفر ابراهیم رئیسی به مازندران او در دیدار با محیط‌بانان با اشاره به ضرورت حفظ محیط زیست استان اعلام می‌کند که باید طبیعت‌گردی را در این منطقه توسعه داد. اظهاراتی که با کلنگ‌زنی وزیر کشور برای ساخت پتروشیمی در پنج کیلومتری تالاب بین‌المللی میانکاله در تضاد است. درباره توسعه طبیعت‌گردی در این منطقه، حر منصوری که تجربه ۱۸ سال راهنمای طبیعت‌گردی و پرنده‌نگری را دارد، می‌گوید: منطقه مستعد طبیعت‌گردی است. دامداری، کشاورزی، صیادی و هر آنچه در منطقه وجود دارد، تکمیل‌کننده‌اش درواقع یک اقتصاد خرد ولی پایدار به سامانه است. طبیعت‌گردی است که اگر توسعه پیدا کند، تمام مشکلات فرهنگی، زیست‌محیطی، بهداشتی و هر آنچه وجود دارد را به صورت زنجیروار در یک حرکت آرام می‌تواند حل کند. به هر حال طبیعت‌گردی برخلاف پتروشیمی سازگار با این منطقه است.

اجازه بدهید از تأثیر گردشگری یا اکوتوریسم روی حفاظت، اقتصاد و پایداری محیط مثال بزنم. در ایالات‌های مختلف آمریکا و دولت مرکزی تا ۲۰۰ کیلومتری پارک‌های ملی، هیچ صنعتی احداث نشده و حتی کشاورزی به صورت کلا ممنوعه امکان فعالیت دارد. چرا؟ به دلیل اینکه مردم از طریق اکوتوریسم در پارک‌های ملی و در اطراف پارک‌های ملی میلیون‌ها دلار درآمد کسب می‌کنند و به‌هیچ‌وجه اجازه نمی‌دهند صنعتی به آن اطراف بیاید و کمترین تاثیری روی کیفیت زیستگاه‌ها داشته باش